

شناخت خاک

- ساختمان هایی که می سازیم بر روی بستری از خاک قرار می گیرد و همچنین در راه سازی ، خاک یکی از مصالح عمده است بنابراین شناسایی آن از اهمیت فراوان برخوردار است .
- **خاک ها** مخلوطی از **مواد معدنی** و **آلی** هستند که از تخریب **سنگ ها** در نتیجه **هوازدهی** به وجود می آیند. نوع و ترکیب خاک ها در مناطق مختلف بر حسب شرایط ناحیه فرق می کند. مقدار آبی که خاک ها می توانند بخود جذب کنند، از نظر **کشاورزی** و همچنین در کارهای خانه سازی، راه سازی و ساختمانی دارای اهمیت بسیاری است که این مقدار در درجه اول بستگی به اندازه دانه های خاک دارد.
- هرچه دانه خاک ریزتر باشد، آب بیشتری را به خود جذب می کند که این خصوصیت برای کارهای ساختمان سازی مناسب نیست. به طور کلی **خاک خوب** و حد واسط از دانه های ریز و درشت تشکیل یافته است. تشکیل خاک ها به گذشت زمان، مقاومت سنگ اولیه یا سنگ مادر، آب و هوا، فعالیت **موجودات زنده** و بالاخره توپوگرافی ناحیه ای که خاک در آن تشکیل می شود بستگی دارد. خاک در اسلام یکی از پاک کننده ها محسوب می شود.
- خارجی ترین بخش زمین از خاک تشکیل شده است. خاک محصول فرسایش و خردشدگی سنگ ها است.

خصوصیات خاک ها

خاک بر اثر تجزیه‌ی شیمیایی و یا عوامل فیزیکی و مکانیکی مواد گوناگون پوسته‌ی زمین به‌وجود می‌آید و در دشت‌ها با قشرهایی به ضخامت‌های مختلف رسوب می‌کند. خاک‌ها می‌توانند دارای مواد چسباننده و یا فاقد آن‌ها باشند. به مواد چسباننده‌ی داخل خاک، «رُس» و مواد غیرچسباننده «ماسه» می‌گویند. البته ناخالصی‌های کربناتی مثل سنگ‌آهک و ناخالصی‌های سولفاتی مانند سنگ‌گچ و ترکیب‌های آهن‌دار و رستنی‌ها و مواد آلی هم در خاک وجود دارد

اندازه: اندازه دانه های خاک با استفاده از الک مشخص می شود .

و به زیر گروه های

ریزدانه ،ماسه ،ریگ ،شن و قلوه سنگ تقسیم می شوند .

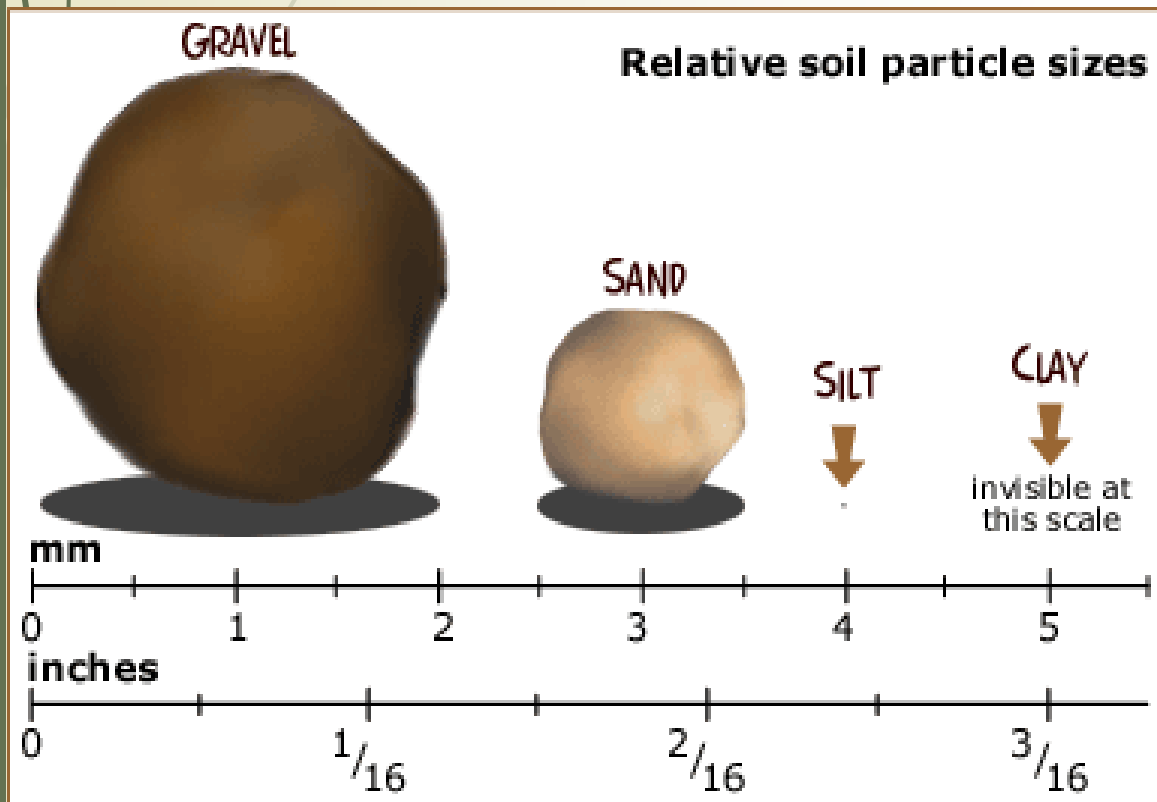
شکل ذرات خاک

شکل ذره ای که خاک از آن تشکیل شده است عامل مهم دیگری است که بر استحکام و مقاومت مصالح خاکی اثر می گذارد .

دو شکل مشخص از دانه های خاک شناخته شده اند :

دانه های جسیم

ذرات پولکی یا رسی

دانه های جسیم

- شن و ماسه و غیره اگرچه محدوده بزرگی از اندازه ذرات را تشکیل می دهد ولی همگی از نظر قواره جسیم اند ، و این نام گذاری به خاطر بزرگ بودن هر سه بعد آنها به طور متناسب است .
- در حالی که در دانه های رسی اندازه یکی از ابعاد از دو تای دیگر بسیار کوچکتر است .

گروه بندی دانه بندی خاک

دانه های سنگی گوشه دار

دانه های سنگی گوشه دار

- ▶ دانه هایی هستند که به تازگی شکسته شده اند و به واسطه دندانه دار بودن ،لبه های تیزو سطح صاف به آسانی از سایر دانه ها قابل تشخیص اند .
- ▶ به طور کلی شن و ماسه گوشه دار بهترین مصالح برای ساختمان می باشد زیرا این نوع مصالح خاصیت قفل و بست بیشتری بین دانه ها دارد .
- ▶ این نوع مصالح معمولا به صورت غیر طبیعی توسط ماشین سنگ شکن تهیه می شود .

دانه های سنگی نیمه گوشه دار

دانه هایی هستند که بر اثر فرسایش و هوازدگی نه چندان طولانی گوشه ها و لبه های تیز آنها ساییده شده است و در مجموع از نظر قواره خیلی بی قاعده اند و سطح صافی را دارند .

دانه های سنگی نیمه گرد

▶ دانه هایی اند که هوازدگی تا حد پیشرفته ای در آنها اثر کرده است و در نتیجه از نظر شکل و ذرات بی قاعده هستند که گوشه های آنها تیز نیست و مقداری سطوح آنها صاف است. این نوع مصالح معمولاً در بستر رودخانه ها یافت می شود

▶ دانه های سنگی گرد :

▶ دانه هایی که تمام گوشه های آنها محو شده و فقط مقدار کمی بی قاعده اند. ذرات آنها شبیه گلوله هایی با قطرهای مختلف است. کنار رودخانه ها و سواحل دریا ها یافت می شوند.

▶ ذرات کاملاً گرد ممکن است در منطقه به خصوصی از نظر اندازه یک نواخت باشند مانند ذرات ماسه کنار دریا و یا ماسه زارها که بر اثر فرسایش و هوازدگی یکنواخت شده است.

دانه های سنگی نیمه گرد

ماسه کنار دریا

خاک رس چیست ؟

- ▶ خاک رس از ارزانترین و فراوانترین مواد چسباننده ساختمانی است.
- ▶ خاک رسها مخلوطی از کانیهای مختلف بوده و از پوسیدن فلدسپاتها و میکاها به وجود آمده‌اند. خاک رسها دارای فرمول شیمیایی هیدرو سیلیکات
- ▶ آلومینیوم، به همراه اکسیدهای قلیایی و قلیایی خاکی هستند. خاک رس خالص، سفید رنگ است،

خاک رس چیست ؟

➤ ناخالصیها آن را رنگین می کنند. خاک رس کبود حاوی FeO یا خاک نباتی است، خاک رس سیاه یا خاکستری کم و بیش دارای زغال است. خاک رس سرخ Fe_2O_3 و خاک رس زرد، هیدروکسید آهن به همراه دارد.

➤ خاک رس آب می مکد و ورم می کند، به هنگام خشک شدن، جمع شده و ترک می خورد.

➤ دانه های خاک رس به شکل پولک هایی است که نازکی آنها بسته به نوع کانی از یک هزارم میکرون تا ۲ میکرون است و درازای آنها از ۱۰۰ هزارم تا ۳۰۰ هزارم میکرون، وزن ویژه فضایی خاک رس عموماً از ۱۵۰۰ (به حالت شل) تا ۱۷۰۰ کیلوگرم بر متر مکعب (به حالت فشرده و سخت) می باشد.

➤ **خاک رس در ساختن شفته، ملاتهای گل آهک، گچ و خاک، گل و کاهگل مصرف می شود.**

➤ **مصرف خاک در ملات گچ و خاک برای ارزان شدن و کندگیر کردن آنست.**

دانه بندی مناسب برای مصارف ساختمانی

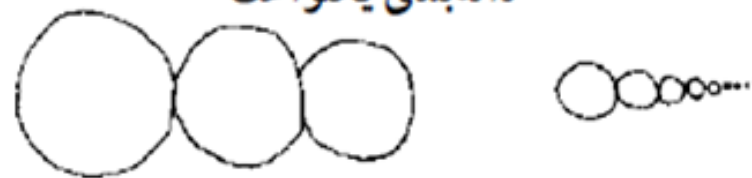
- ▶ خاک با دانه بندی خوب خاکی خواهد بود که ذرات کوچکتر فضاهای خالی بین ذرات بزرگتر را پر کنند .
- ▶ وقتی که ذرات ریز دانه کوچکترین فضاهای خالی را پر می کنند در این حالت حداکثر فضای خالی پر شده است . (خاک متراکم)
- ▶ **مزیت خاک با دانه بندی خوب :**
- ▶ این توده خاک به خاطر قفل و بست داخلی فشرده تر و دارای استحکام بیشتری خواهد بود و تحمل بار سنگین تری را خواهد داشت .
- ▶ وقتی که ذرات به خوبی در جای خود قرار بگیرند تقسیم بار وارده به طرف پایین به خوبی انجام می گیرد .
- ▶ وقتی که هر ذره به وسیله ذرات دیگر محصور و قفل شده است حرکت و یا جابجایی هر یک از ذرات به تنهایی ، چه تحت تاثیر بارهای وارده و چه تحت تاثیر رطوبت به حداقل می رسد .

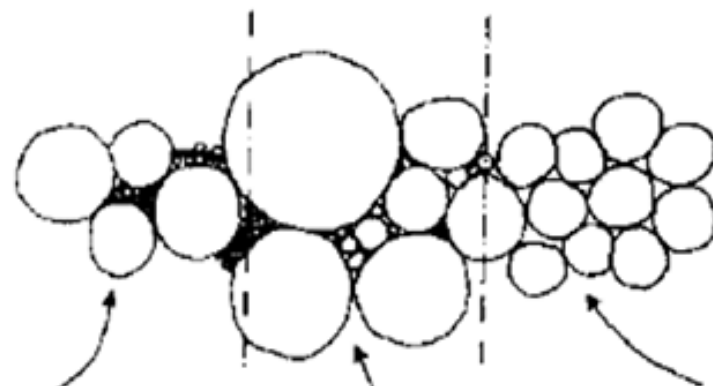
خاک با دانه بندی خوب

دانه بندی یکنواخت

دانه بندی ناقص

خاک متشکل از دانه بندی ناقص

خاک متشکل از دانه بندی خوب

خاک متشکل از دانه بندی یکنواخت

ملات ها

- ▶ ملات جسمی است خمیری که پس از استفاده ، به صورت فیزیکی و شیمیایی خشک و سفت و سخت می شود .
- ▶ ملات از مخلوط یک جسم چسبنده (گل رس ، دوغاب گچ ، دوغاب آهک ، دوغاب سیمان ، قیر) و یک جسم پرکننده (دانه های ریز و درشت سنگ) ساخته می شود .
- ▶ ملات برای روکش روی : دیوار ، کف ، بدنه پی ، زیر سقف ، پشت بام ، چسباندن دانه های سنگ طبیعی و مصنوعی و ... استفاده می شود .

ملات ها

- ملات های هوایی یا فیزیکی در هوا خشک شده و آب آزاد و آب نم آنها بخار می شود.
مانند ملات گل و کاه و گل
- ملات های آبی، شیمیایی در هوا و جایی که هوا نباشد می گیرند و در زیر آب سفت و سخت می شوند مانند ملات آهک آبی، ملات ساروج و ملات سیمان

ملات گل و کاهگل

- از مخلوط خاک و آب و ورز دادن آن ساخته می شود.
- ملات گل در ساختمان های گلی ، خشتی وروستایی مصرف می شود .

- هر چه خاک رس در خاک بیشتر باشد ملات چسبناک تر است و پس از خشک شدن بیشتر ترک می خورد .
- ملات گل رس و کاهگل برای ساختن لایه آب بندی و گرما بندی هم مصرف می شود
- بهتر است در کاهگل بام ، به آب ملات کمی نمک خوردن بیفزایند
- تا از نشت آب باران و برف بهتر جلوگیری کند .

ملات گرد آهک زنده و سفیده تخم مرغ

- ▶ در ایران باستان با خمیر کردن گرد آهک زنده و سفیده تخم مرغ ملاتی میساختند که زود می گرفت و سخت می شد .
- ▶ و در درزگیری ساختمان های ترک خورده و بند زدن ظروف شکسته استفاده می شد.
- ▶ آب سفیده تخم مرغ گرد آهک زنده را می شکافد و گرمای آزاد شده سفیده تخم مرغ را می پزند و ملات سفت و سخت می گردد.

ملات ساروج

ساروج از ابتکارات معماران ایرانی در دوران بسیار کهن است در دروان گذشته، ساروج از اهمیت خاصی برخوردار بوده و جهت ساختن حوض، پل، آب‌انبار، برکه گرمابه و بنای خانه و سد کاربرد داشته‌است.

ساروج یکی از مصالح قدیمی مصرف‌شده در ایران و بعضی کشورهای کناره خلیج فارس می‌باشد که تاریخ شروع کاربرد دقیق آن را نمی‌توان حدس زد، ولی نمونه‌هایی ۷۰۰ ساله از ساروج هم‌اکنون در نقاط مختلف ایران یافت می‌شوند.

ملات ساروج

➤ ?بر اساس نشریه شماره 55 معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری ملات ساروج سرد از اختلاط مصالح با نسبت هایی به شرح زیر و ورز دادن آنها ساخته می شود.

➤ 1- ده پیمانه گرد آهک شکفته.

➤ 2- هفت پیمانه خاکستر الک شده.

➤ 3- یک پیمانه خاک رس.

➤ 4- یک پیمانه ماسه بادی.

➤ 5- سی تا پنجاه کیلو گرم لوئی (تخم و پرزهای نوعی نی است).

➤ 6- آب به مقدار کافی

ملات گچ و گچ و خاک

- اگر درساختمان بخواهیم ازگچ بعنوان ملات استفاده نمائیم اغلب مواقع
- گچ و خاک رس را مخلوط کرده و از **اندود گچ و خاک** استفاده می کنند و ا
- زگچ تنها و بدون خاک فقط برای سفید کاری اطاقها و پوشش روی گچ و خاک استفاده می شود، آن هم بعلت رنگ سفید آن است که آمادگی بهتری برای نقاشی دارد.
- منظور از **اندود گچ و خاک** ملاتی است که از مخلوط شدن گچ و خاک رس به نسبت پنجاه درصد از هر کدام بدست آمده باشد البته با توجه به تندگیر و کندگیر بودن گچ ممکن است میزان خاک رس کمتر یا بیشتر بشود.

ملات گچ و خاک

- خاک را به دلایل زیر با **اندود گچ و خاک** مخلوط می نمایند:
- 1- قیمت خاک رس از گچ ارزانتر است زیرا سنگ گچ را پس از استخراج به کوره برده و عملیاتی روی آن انجام میدهند که موجب هزینه می باشد در صورتیکه خاک رس را پس از استخراج مستقیماً به مصرف می رسانند و در هر شرایط قیمت خاک رس از گچ ارزانتر می باشد. در نتیجه **اندود گچ و خاک** بسیار اقتصادی تر از **ملات گچ** تنها است.
- 2- **اندود گچ و خاک** دیر گیرتر از ملات گچ می باشد بدین علت دیرتر سخت شده و در نتیجه کارگران گچ کار بیشتر فرصت دارند تا از آن استفاده کنند.
- 3- **اندود گچ و خاک** از ملات گچ پلاستیک تر می باشد وزیر ماله بنا بهتر شکل میگیرد.

ملات سیمان پرتلند

- از مخلوط کردن دوغاب سیمان و ماسه ساخته می شود .
- ملات آبی است یعنی در هوا و جایی که هوا نباشد می گیرد و در زیر آب سفت و سخت می شود .

